

Kacper Radzki

Metoda harcerska w oddziaływaniach zakładu poprawczego

Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas. Pedagogika 12, 173-184

2016

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Kacper Radzki*

METODA HARCERSKA W ODDZIAŁYWANIACH ZAKŁADU POPRAWCZEGO

Historia zakładowych systemów wychowania jest bogata. W ich analizie i „realizacji znalazł wyraz twórczy niepokój tej grupy pedagogów, której przypadł na przestrzeni dziesiątków lat – zaszczyt – chociaż trudny – obowiązek resocjalizowania chłopców i dziewcząt nierzadko, a ostatnio po prostu dzieci. W tym niepokojącym zjawisku zapewne należy szukać genezy powołania w dniu 6 maja 1946 r. w Zakładzie Poprawczym w Kcyni pierwszej drużyny harcerskiej przez wychowawcę Aleksandra Wolińskiego. Podejmując tego rodzaju inicjatywę uwierzył ten pedagog niezłomnie, iż przez atrakcyjne formy harcerstwa i przy zastosowaniu metodyki harcerskiej łatwiej będzie mu wpływać na świadomość swoich podopiecznych, a w konsekwencji wpływać na zmianę ich postawy. Życie potwierdziło, iż się rzeczywiście nie omylił” (Szkłarski, 1978, s. 7).

Prawdziwy rozkwit drużyn harcerskich w zakładach dla nieletnich nastąpił w 1964 roku, gdy ówczesne kierownictwo Departamentu Spraw Nieletnich z zadowoleniem przyjęło inicjatywę ZHP w sprawie zorganizowania drużyn harcerskich w zakładach dla nieletnich Ministerstwa Sprawiedliwości. Pozyskanie tak możliwych mecenasów w okresie, kiedy – z uwagi na rosące zjawisko społecznego niedostosowania młodzieży – znajdowały się one w centrum uwagi publicznej, stanowił nowy etap w historii zakładowych systemów resocjalizujących.

„**Nieprzetarty Szlak**” – to kryptonim określający ruch drużyn harcerskich skupiających dzieci i młodzież specjalnej troski. Powstał w 1958 roku, w czasie pierwszego kursu dla nauczycieli i wychowawców zakładów leczniczych dla dzieci, zorganizowanego w Rabce przez GK ZHP, ówczesne Ministerstwo Zdrowia i Opieki Społecznej oraz Ministerstwo Oświaty (Mikuła, 1995, s. 5).

Harcerstwo, jako organizacja wychowawcza, zawsze spełniało ważną rolę profilaktyczną – zarówno wobec zagrożeń społecznych, jak i zdrowotnych. Służy temu zarówno metoda, jak i cały wachlarz form harcerskiej aktywności (Mikuła, 1995, s. 11).

Harcerze „Nieprzetartego Szlaku” byli pełnoprawnymi członkami Związku. Nosili te same mundury, odznaki, zdobywali takie same stopnie i sprawności, co niwelowало u tych wychowanków poczucie inności, mniejszej wartości. Po opuszczeniu

---

* Zakład Poprawczy w Jerzmanicach Zdroju; Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu.

zakładów mogli kontynuować pracę harcerską w drużynach w swoim środowisku. Ułatwiało to młodzieży trudne przejście z domu do zakładu, jak i powrót do społeczeństwa po okresie oddziaływań resocjalizacyjnych.

Metody pracy harcerskiej były

dla młodzieży czymś bardzo atrakcyjnym, ponieważ młodzież wiedziała, że może spędzić czas wolny pożytecznie i interesująco, przeżyć przygodę – a to było marzeniem i wewnętrzną potrzebą każdego człowieka (Sanok, 1978, s. 16).

Warto dlatego przypomnieć, że dorobek metodyczny ZHP opiera się na kilku podstawowych zasadach:

- dostosowanie programu działania do wieku, rozwoju i zainteresowań dziecka;
- wychowanie przez działalność społeczną w samodzielnych zespołach – zastępach;
- powiązanie programu działania ze zdobywaniem sprawności, odznak i stopni;
- system oznak zewnętrznych – mundur, sztandar itp.;
- specyficzna obrzędowość harcerska i obozownictwo.

Czy można zatem powiedzieć o metodzie harcerskiej, że jest jednym ze sprawdzonych systemów wychowawczych? Uważam, że można. Należy też uznać ją za atrakcyjną dla młodzieży metodę resocjalizacji. O swej skuteczności ZHP dowiódł przez szereg lat swego istnienia w placówkach resocjalizacyjnych.

Ruch harcerski w zakładach poprawczych posiada zatem wieloletnią tradycję i opiera się na doświadczonych instruktorach – pedagogach. Istnieją w kraju zakłady poprawcze, w których metody harcerskie stanowią podstawową formę pracy resocjalizacyjnej z młodzieżą moralnie zagrożoną i osiągają one więcej niż zadawalające efekty wychowawcze (Sanok, 1978, s. 17).

Niekiedy trzeba długo czekać na sukces. Przywrócenie społeczeństwu choćby jednego, ale wartościowego człowieka rekompensuje każdy wysiłek, budzi nadzieję, że warto, rodzi optymizm pedagogiczny. Dobra harcerska praca w tym procesie przywracania odgrywa niekiedy dominującą rolę („Emeryt”, 1997, s. 4).

Jestem przekonany, że dzięki działalności harcerskiej nieletni zreszeni w drużynach mają niepowtarzalne okazje, których nigdy nie mieliby w tradycyjnych realiach zakładu poprawczego. Na czym polega tajemnica metody harcerskiej? Drużyna harcerska stanowi specyficzną grupę społeczną, której członkowie w określony sposób wzajemnie na siebie wpływają.

Pamiętać trzeba, że:

socjalizacja, to proces oddziaływania grupy na jednostkę (pozytywny, negatywny) – zależnie od treści norm, wzorców osobowych, zasad postępowania oraz hierarchii wartości aprobowanych przez daną grupę. Następstwem tak szeroko rozumianej socjalizacji jest bądź ukształtowanie jednostki pod wpływem prawidłowo funkcjonującej grupy

rówieśniczej, koleżeństwa, umiejętności współzycia społecznego, gotowości udzielania pomocy, bądź wystąpienie u danego młodego człowieka objawów demoralizacji: chuli-gaństwa, alkoholizmu, narkomanii w wyniku kontaktowania się z grupą przejawiającą podobne skłonności (Skorny, 1997, s. 10).

Dzieje się tak dlatego, że:

poszczególne jednostki przyswajają sobie postawy cenione w grupie własnej (tj. cenio-ne przez większość jej członków, a specjalnie jej przywódcy) w tej mierze, w jakiej grupa, zwłaszcza reprezentowana przez przywódców (i przez podgrupy o wyższej pozycji), jest dla nich pozytywnym punktem odniesienia (Czapów, 1980, s. 174).

Owe pozytywne odniesienia wiąże się ściśle z przynależnością społeczną wychowanków, czyli z grupami odniesienia

wśród których można wyróżnić grupy pozytywnego odniesienia oraz grupy negatywne-go odniesienia. W tym ostatnim wypadku chodzi o takie grupy, którym człowiek pragnie się przeciwstawić i od których pragnie się jak najbardziej odróżnić. Otóż łatwo zauważyć, że przynależność do jakichś grup pozytywnego odniesienia z regu-ły prowadzi równocześnie do jakiegoś negatywnego odniesienia. Jest to wyraz do-konywania selekcji oczekiwań społecznych wpływających na zachowanie człowieka (Czapów, 1980, s. 174).

W przypadku niedostosowanych społecznie, dziecko znajdując się w sytuacji od-rzucenia w rodzinie, a później także w szkole, będąc w konflikcie ze środowiskiem społecznym, przez dłuższy czas usiłuje opanować trudną dla siebie sytuację. Nie znaj-dując w wielu przypadkach pomocy ze strony dorosłych, po bezskutecznym wyczer-paniu własnych możliwości przechodzi do takiego środowiska, w którym znajduje azyl, oparcie i społeczne uznanie (Pawelczańska, 1964). Zazwyczaj są to grupy rówie-śnicze, aspołeczne, które stają się dla niego grupą pozytywnego odniesienia.

Związek Harcerstwa Polskiego, jako organizacja dzieci i młodzieży, obejmuje swo-ich członków oddziaływaniami wychowawczymi i socjalizującymi, wdraża ich jedno-cześnie do samowychowania.

Harcerstwo swoje podstawowe funkcje jako organizacja dzieci i młodzieży realizuje poprzez organizowanie i inspirowanie do działania podstawowych grup Związku – drużyn, zastępów (Mikuła, 1995, s. 65).

Uruchamianie mechanizmów osobotwórczych, więzi osobowych, interpersonal-nych w drużynie harcerskiej zrzeszającej młodzież niedostosowaną społecznie sprzyja skutecznej resocjalizacji. Mam na myśli następujące mechanizmy:

- oddziaływania od wewnątrz;
- wpływu grupy na jednostkę poprzez wykorzystanie metody zespołowości i samorządności;
- spełnienia w rolach społecznych przez wdrażanie dzieci i młodzieży do

ich pełnienia i przyswajania sobie przekonań i opinii związanych z danymi rolami oraz nastawienie uczuciowe, motywacyjne i działaniaowe, a więc określone postawy;

- świadomego udziału w wykonywanej pracy;
- wzajemności oddziaływań w wychowaniu harcerskim (istota samowychowania);
- tworzenia warunków sprzyjających rozwojowi cech dodatnich danej jednostki, usuwając na plan dalszy wady i ujemne przyzwyczajenia;
- modelowania, przez ukazywanie i dostarczanie członkom organizacji wzorów osobowych godnych naśladowania, identyfikacji z instruktorami, rówieśnikami, przywódcami zespołów harcerskich itp.;
- wzmacniania wewnętrznego, poprzez stosowanie w pracy drużyn metod samowychowania (wdrażania do samooceny i samopoznania, rozbudzania aspiracji perfekcjonistycznych, proponowania działań samowychowawczych) (Mikuła, 1995).

Wszystkie te mechanizmy wykorzystane resocjalizacji powinny wytworzyć w wychowanku z zakładu poprawczego dążenie do utożsamiania się z grupą o zdrowych relacjach społecznych i wyeliminować wybór przynależności do „drugiego życia”. Podjęte działania będą polegać na

takiej zmianie środowiska społecznego, która oznacza coś więcej niż izolację od antagonistyczno-destruktywnych grup. Chodzi tu o szczególną zmianę społecznej przynależności, tj. o zmianę grupy odniesienia (Czapów, 1980, s. 173).

W społeczności, jaką stanowi drużyna harcerska, jej członkowie w znacznym stopniu rozwijają i realizują ważne, również w pracy resocjalizacyjnej i oczywiście dla każdego człowieka, potrzeby. Do najważniejszych potrzeb zaliczyć trzeba następujące:

- przynależności grupowej;
- afiliacji;
- bezpieczeństwa;
- znaczenia, prestiżu;
- identyfikacji;
- szacunku i indywidualizacji;
- samodzielności, aktywności, rozwoju zainteresowań.

Warto zauważyć i podkreślić przy okazji, że realizacji tych samych potrzeb poszukują wychowankowie, skupiając się w strukturach nieformalnych „drugiego życia”. Jego oferta, w porównaniu z atrakcyjnością metodyki harcerskiej, jest po prostu znacznie uboższa. Stosując zatem odpowiednie działania, można te poszukiwania

ukierunkować na grupę prowadzoną metodą harcerską. W konsekwencji doprowadzi to do zaniku nurtu „drugiego życia” w placówce w jego negatywnej formie.

Pamiętajmy, że:

prawidłowa, rzetelna, dobra praca drużyny harcerskiej w znaczny sposób przyczynia się do przyspieszenia podjęcia przez wychowanka decyzji o zmianie swego dotychczasowego postępowania, do pracy nad sobą – samowychowania, które jest przecież także jednym z podstawowych czynników resocjalizacji (Czapów, 1980, s. 173).

Jest wiele przykładów świadectw potwierdzających skuteczność metody harcerskiej w pracy z nieletnimi. Maria Grzegorzewska (założycielka Państwowego Instytutu Pedagogiki Specjalnej) podkreślała często, że w zakładach poprawczych niezbędne jest kształtowanie dobrej atmosfery wychowawczej, a atmosfera pomocy, sympatii, i szacunku jest – zdaniem tego pedagoga – właśnie istotą życia harcerskiego. Formy pracy harcerskiej pozwalają wychowankowi łatwiej osiągnąć karność, ćwiczą w wielu wychowankach takie cechy osobowe, jak: silną wolę, budzą i rozwijają potrzebę działania dla zespołu, wyrabiają szacunek dla ludzi. Właściwa praca drużyny harcerskiej ma również duże znaczenie terapeutyczne. Sprzyja rozwijaniu mechanizmów samokontroli i wpływa korzystnie na rozładowanie napięcia emocjonalnego u wychowanków. Stworzenie właśnie takich warunków zagwarantuje zaistnienie właściwej atmosfery wychowawczej, która cechować się będzie szczerością, otwartością i chęcią doskonalenia się. Warunki te staną w opozycji do struktur nieformalnych i ich negatywnych oddziaływań. Atmosfera pomocy, sympatii i wzajemnego do siebie szacunku stanie się celem członków grupy, powodując tym samym naturalną śmierć negatywnej struktury nieformalnej.

Szczególne znaczenie harcerstwa resocjalizującego polega ponadto na tym, iż:

- organizacja uczy właściwego stosunku młodych do nauki, pracy oraz koleżeństwa i przyjaźni obok poszanowania godności osobistej i innych, własności społecznej i prywatnej;
- proponuje spędzanie wolnego czasu w sposób pożyteczny i ciekawy;
- uczy odpowiedzialności za wykonywane zadania i swoje własne postępowanie (Czapów, 1980, s. 71).

Przeto

istotnym osiągnięciem drużyny harcerskiej jest zdobywanie wzajemnego zaufania i przyjaźni wśród kadry instruktorskiej i wychowanków, zgodnie z powszechnie w harcerstwie panującą zasadą [...]. Wychowawca posiada szerokie możliwości poznania wychowanka i ma okazję skutecznie oddziaływać wychowawczo. To niejednokrotnie niestety, nie udaje się doświadczonym wychowawcom w normalnych warunkach zakładowych, gdzie mimo wnikliwej obserwacji, rozmów, nakazów, stosowanych nagród i kar – bowiem wychowanek pozostaje zamknięty w sobie, obojętny, trudny do wychowania (Sanok, 1978, s. 18).

Wartości i wymierne korzyści płynące z harcerstwa doceniają sami wychowankowie. Bardzo ważną dla nich sprawą jest rozbudzenie w nich ambicji i dowiedzenie, że przez harcerstwo dzięki swojej osobistej pracy stają się stopniowo pełnowartościowymi członkami społeczeństwa.

Prawie każdy zamierza podjąć naukę, wielu chce skończyć technikum. Mówią to tonem zdecydowanym, określają swoje przyszłe szkoły, miejsca pracy (Debek, 1976, s. 7).

Najważniejszą rzeczą, jaką im dało harcerstwo:

jest autentyczne przygotowanie w powrocie do normalnego życia. Dowodem na to jest ogromny spadek recydywy wśród tej grupy młodzieży. Ponad dziewięćdziesiąt procent wychowanków, którzy wstąpili do harcerstwa, nie wraca na drogę przestępczą. Z „nieharcerzami” bywa raczej odwrotnie (Debek, 1976, s. 7).

Pozwala to na jednoznaczne stwierdzenie, iż wykorzystanie metody harcerskiej skutecznie przecina więzi łączące nieletnich ze środowiskiem przestępczym, a tym samym eliminuje ich utożsamianie się z podkulturą przestępczą.

Wszystkie osiągnięcia metodyki harcerskiej znajdują swoje odzwierciedlenie w namacalnej rzeczywistości funkcjonowania placówek resocjalizacyjnych oraz życia ich wychowanków. W zakładach, w których istniały drużyny harcerskie, wychowankowie:

harcerze z reguły należeli do najlepszych uczniów w zakładzie, ich zachowanie w szkole, internacie i warsztatach było bez zarzutu. Otrzymywali wiele nagród wyróżnień i pochwał, prawie zawsze wracali w terminie z urlopów czy przepustek. Byli stawiani za wzór dla pozostałych wychowanków. [...] Kontakt wychowanków-harcerzy z instruktorami po opuszczeniu przez nich zakładu jest stosunkowo żywy i liczny. [...] Należy zaznaczyć, że procent wychowanków, którzy opuścili zakład i ponownie weszli w konflikt z prawem, jest wśród byłych harcerzy stosunkowo bardzo niski, co znów przemawia na korzyść skuteczności stosowanych metod harcerskich i harcerstwa w procesie resocjalizacji (Sanok, 1978, s. 18).

Widać zatem wyraźnie, że trudno przecenić walory metody harcerskiej stosowanej w procesie resocjalizacji nieletnich. Od powstania pierwszej drużyny harcerskiej w zakładzie dla nieletnich mija już 70 lat. Ponad 58 lat działa harcerski „Nieprzetarty Szlak”. Harcerstwo w zakładach dla nieletnich przeżywało na przestrzeni tych lat swoje wznoszenia i upadki. Były chwile, w których w pojedynczym zakładzie istniały nawet szczepy harcerskie. Zasług, jakie ta metoda wychowawcza wniosła w proces resocjalizacji, nie trzeba omawiać. Stoją za nimi liczne przypadki młodych ludzi, których harcerstwo resocjalizujące przywróciło społeczeństwu i rodzinie.

Jak wynika z przedstawionych rozważań:

metody pracy harcerskiej stać się mogą jednym z poważnych czynników reedukacji i resocjalizacji młodzieży, przebywającej w zakładach poprawczych (Sanok, 1978, s. 19).

Tym bardziej zastanawiającym jest fakt zaprzestania przez ZHP na początku lat 90. prowadzenia działalności w tych placówkach. Przetrwowało niewiele drużyn, większość z nich zginęła śmiercią naturalną na skutek braku zainteresowania ze strony ZHP, kadry placówek, a co za tym idzie, i samej młodzieży. Rok 1997 przynosi obiecujące zmiany. Pomiędzy GK ZHP i Ministerstwem Sprawiedliwości zostało zawarte nowe porozumienie o reaktywacji harcerstwa w placówkach resocjalizacyjnych, w wyniku czego bezdyskusyjne walory harcerstwa resocjalizacyjnego zostają na nowo docenione. Niestety, kolejne lata nie przyczyniają się do rozkwitu harcerskiej metody wychowawczej w zakładach poprawczych. Trudno jednoznacznie określić przyczynę tego stanu rzeczy. Być może należałoby się jej doszukiwać w racjach ekonomicznych, które ostatecznie doprowadziły do sytuacji, w której nie dość, że nie rozwinęła się w tych placówkach (skuteczna – jak podpowiada doświadczenie) metoda harcerska, to jeszcze mocno ważą się losy racji istnienia samych zakładów poprawczych.

Tworzenie grup harcerskich odbywa się na zasadzie przekształcenia struktury nieformalnej w formalną (zinstytucjonalizowaną), z możliwie najwierniejszym odzwierciedleniem hierarchicznym. Jest to również jeden z mocnych atutów tej metody, który przyczynia się do jej skuteczności. Czy zatem system harcerski może zastąpić funkcjonujące w zakładzie poprawczym struktury nieformalne? Jak ma się „drugie życie” w odniesieniu do harcerstwa?

W latach istnienia drużyn harcerskich w zakładzie poprawczym w Jerzmanicach Zdroju (jest to placówka, w której pracuję od 1997 roku).

Harcerze, jako zorganizowana, dynamicznie działająca grupa, byli w stanie skutecznie stawić czoła hegemonii „grypsujących”, [...] to właśnie harcerze zdominowali całe życie zakładu, do nich musieli dostosować się pozostali. To dzięki harcerzom zniknęło z tego zakładu poprawczego „drugie życie”. [...] „Drugie życie” zakładu przestało praktycznie istnieć, rozbity został zupełnie wspólny front „grypsujących”. [...] A stało się to przede wszystkim za sprawą harcerstwa. O tym trzeba pamiętać. Doszło do tego, że „grypsujący” wychowankowie pomalowali harcówkę, ułożyli harcerzom ognisko, skuszeni podstępem, ale jednak. A później otrzymali za to oficjalne pochwały. Nie ma gorszej rzeczy dla „gita”, jak otrzymać pochwałę. A już za pomoc harcerzom... (Debek, 1976, s. 7).

O ile do końca lat 80. metoda harcerska w pracy resocjalizacyjnej placówki znajdowała swoje szerokie zastosowanie, to po roku 1989 harcerstwo resocjalizujące upadło. To smutny fakt. Przyczyniła się do tego na pewno decyzja zjazdu ZHP, który negatywnie wyraził się o harcerzach-przestępcach. Nie mniej jednak znaczne sukcesy drużyn harcerskich w zakładach poprawczych były faktem oczywistym. Tym bardziej dziwi fakt spadku zainteresowania w zakładach poprawczych tą metodą w pracy resocjalizacyjnej w latach 90.. Drastycznie zmniejszyła się bowiem liczba drużyn, a nawet w pewnym okresie harcerstwo z poprawczaków znikło całkowicie. Trudno zatem dotrzeć do literatury na ten temat z minionych lat. Można stwierdzić jedynie, że harcerstwo resocjalizujące w latach 90. zamarło w praktyce i w teorii.

Przypomnijmy, że praca resocjalizacyjna metodą harcerską wykorzystywała wszystkie jej walory oparte przede wszystkim na wiodących założeniach. Przypomnijmy takie jej cechy, jak:

- **pozytywność** – zawierać się będzie w przewadze wzmocnień pozytywnych nad wzmocnieniami negatywnymi. Mając na uwadze fakt, że większość wychowanków zakładu ma obniżone poczucie własnej wartości, ma to na celu świadome jego kształtowanie i podnoszenie;
- **wzajemność oddziaływań** – to naturalny proces interakcji, jakie zachodzą pomiędzy poszczególnymi członkami grupy. Prowadzenie harcerskiego stylu bycia pozwoli na stworzenie takiego systemu interakcji, dzięki któremu wzajemne oddziaływania sprzyjać będą wspólnemu dążeniu do uwieńczenia procesu resocjalizacji;
- **dobrowolność** – polegać będzie na dobrowolnej, świadomej decyzji wychowanka o uczestnictwie w grupie – drużynie harcerskiej;
- **indywidualność** – w niej zawierać się będzie indywidualne podejście do każdego z wychowanków jako osoby o niepowtarzalnych cechach i jedynych w swoim rodzaju potrzebach. Podejście to pozwoli na większą kontrolę indywidualnego procesu resocjalizacji każdego wychowanka bez jednoczesnego zaniedbywania interesów całej grupy;
- **pośredniość i uczenie przez działanie** – wszelkie przedsięwzięcia, jakie grupa będzie podejmować, będą miały, oprócz jawnego celu, do którego będzie ona zmierzać, cele ukryte, niejednokrotnie ważniejsze od tego namacalnego, których zadaniem będzie pośrednie uczenie wychowanków wchodzenia w normalne interakcje społeczne. By móc to osiągnąć, działania grupy ukierunkowane będą na możliwie najczęstszy kontakt ze środowiskiem zewnętrznym, w którym nie występuje patologia społeczna, skażona przestępczą podkulturą.

Realizacja metody harcerskiej w resocjalizacji nie jest pomysłem nowym, raczej ma wieloletnią tradycję. Harcerska metoda wychowawcza to system sprawdzony w wychowaniu młodzieży, nieustannie dostosowywany do ciągle zmieniających się warunków. Jej nieprzerwane istnienie przez wiek pozwala określić ją jako metodę skuteczną.

Trafność wyboru metody harcerskiej jako skutecznej metody we wspomaganiu procesu resocjalizacji i niwelowaniu wpływu struktur nieformalnych opieram na trzech założeniach. Oto argumenty:

1. Drużyna harcerska jako grupa formalna stanowi atrakcyjną alternatywę dla nieformalnej struktury „drugiego życia”. Przynależność do jakiegokolwiek grupy wiąże się z zaspakajaniem wielu potrzeb. Oparta na dobrowolności grupa harcerska jest w stanie zapewnić realizację wszystkich wynikających z przynależności młodych do społeczności potrzeb. Owa atrakcyjna alterna-

tywa przejawiać się będzie ot choćby we wspólnej bazie, którą stanowić będzie wyodrębnione pomieszczenie, za wygląd którego odpowiedzialna będzie cała grupa. Posiadanie wspólnej bazy pobudzi i rozwinie wśród wychowanków tożsamość lokalną – więź z miejscem i środowiskiem, w którym się żyje. Będzie to możliwe do osiągnięcia przez:

- utrzymywanie i podnoszenie standardu materialnego grupy;
- aktywność w tworzeniu nowych jakości bazy;
- wkład pracy w ilość i jakość kontaktów ze środowiskiem;
- rozumienie i akceptację tradycji grupy.

To ostatnie to nic innego jak symbolika i tradycja harcerska, charakterystyczna dla całego Związku, jak również indywidualna i niepowtarzalna atmosfera dla każdej drużyny. Stworzenie własnej symboliki i tradycji w oparciu o poznanie i zrozumienie symboli i tradycji Związku rozbudzi i będzie pogłębiać poczucie wspólnoty i braterstwa, co wpłynie na wzrost empatii w grupie, podniesie gotowość wychowanków do identyfikacji z grupą w sytuacjach problemowych, a w konsekwencji wpłynie na zanik podziałów wynikających z istnienia „drugiego życia”.

2. Drużyna harcerska przez prospołeczny program wychowawczy kształtuje osobowość samodzielnie myślącego młodego człowieka, otwartego na społeczeństwo. Struktura i organizacja drużyny, oparta o strukturę organizacyjną zakładu, stworzy harmonijną i jasną sytuację, w której każdy z wychowanków będzie mógł odnaleźć własne miejsce i pole do realizacji (czego nie znajdzie w strukturach „drugiego życia”). Realizacja szerokiego wachlarza możliwości, jaki daje system stopni i sprawności harcerskich skorelowany z zaleceniami resocjalizacyjno-terapeutycznymi zespołu wychowawczego, wpłynie na podniesienie poziomu samorealizacji, który wyrażać się będzie w gotowości do indywidualnego podejmowania nowych zadań i zobowiązań (realizacja prób). To z kolei wpłynie na podniesienie stopnia samooceny w ramach indywidualnego programu resocjalizacji i polepszenie wyników w nauce. Zaistniałe w grupie interakcje przyczynią się do rozwoju mikrospołeczności wychowawczej, w ramach której wzrośnie spójność, zwartość i ekspansywność grupy. Udział w planowaniu pracy drużyny w oparciu o cele ideowe związku pozwoli na nabycie umiejętności planowania swoich poczynań i przewidywania ich rezultatów w przeróżnych dziedzinach życia. Wzrośnie przy tym poziom orientacji w funkcjonowaniu w określonych rolach społecznych (mąż, ojciec, obywatel, pracownik) oraz stopień internalizacji i interioryzacji norm społeczno-moralnych. Nabyta dzięki temu gotowość do konstruowania celów o odroczonym efekcie zrodzi otwartość na ponowne wchodzenie w moralnie zdrowe relacje społeczne.

3. Drużyna harcerska jest obszarem realizacji potrzeb emocjonalnych i społecznych wychowanka w oparciu o postawy altruistyczne. Programowy kontakt z młodzieżą dostosowaną społecznie przez rozwój struktury kontaktów drużyny ze środowiskiem w ramach organizacji będzie sprzyjał realizacji potrzeb społecznych młodych. Akceptacja społeczna skautingu umożliwi wzrost poparcia społecznego wychowanków w środowisku lokalnym. Będzie to możliwe do osiągnięcia dzięki rozwojowi więzi interpersonalnych wychowanków ze społecznością lokalną, nagradzaniu drużyny i jej członków przez władze lokalne (dyrekcja ZP, hufiec, władze samorządowe), udział w imprezach harcerskich na równi z pozostałymi drużynami. Akceptacja drużyny w środowisku przyczyni się do akceptacji indywidualnych, pozytywnych cech wychowanka, co z kolei spowoduje ze strony dorosłych rozwój zaufania indywidualnego do wychowanków. Podniesie to z pewnością ich poziom samoakceptacji, poczucie własnej wartości i przyczyni się do dobrowolnej zmiany społecznej przynależności.

Cz. Czapów wymienia dwa typy procesu społecznej przynależności: heteroteliczny i autoteliczny. Pierwszy z nich, **heteroteliczny**:

polega na zmianie przynależności bez zmiany podstawowych dążeń życiowych. [...] Drugi z nich, **autoteliczny**, wiąże się ze zmianą w sferze nastawień emocjonalnych i poznawczych. Zmiana ta jest możliwa wówczas, gdy po pierwsze, nie tylko usuniemy tzw. osoby i zbiorowości znaczące, aktywizujące w przedmiocie oddziaływań dyspozycje będą sprzyjać rozwojowi i utrwaleniu się stanu wykolejenia społecznego młodych, ale i po drugie, gdy wprowadzimy osoby i zbiorowości znaczące, mające odpowiednie walory resocjalizacyjne (Czapów, 1980, s. 177).

W przypadku programowego kontaktu wychowanków zakładu poprawczego z młodzieżą dostosowaną społecznie mamy do czynienia z drugim typem zmiany przynależności społecznej.

Metoda harcerska stanowi pewnego rodzaju socjotechnikę. Uważam, że zastosowanie metody harcerskiej powinno sprzyjać procesowi resocjalizacji i umożliwić wychowankom poznanie oraz przyjęcie właściwego systemu wartości, który pozwoli im na normalne funkcjonowanie w rodzinie i w społeczeństwie. Prawidłowo funkcjonująca drużyna harcerska posiada wszystkie walory grupy społecznej, która może skupiać rówieśników. Większość z motywów przynależności do struktur nieformalnych „drugiego życia” powinna być identyczna z motywami przynależności do drużyny harcerskiej.

Cz. Czapów wskazuje

następujące zależności determinujące identyfikację z grupą:

- Im silniejsze jest odczucie prestiżu grupy, tym większa skłonność jednostki do identyfikowania się z grupą, i odwrotnie.
- Im w szerszym zakresie członkowie grupy uświadamiają sobie wspólność celów,

tym większa jest skłonność jednostki do identyfikowania się z grupą, i odwrotnie.

- Im częstsze jest oddziaływanie pomiędzy jednostką a członkami grupy, tym większa jest skłonność jednostki do identyfikowania się z grupą, i odwrotnie.
- Im większa ilość indywidualnych potrzeb zostaje zaspokojona w ramach grupy, tym większa jest skłonność jednostki do identyfikowania się z grupą, i odwrotnie.
- Im słabsze jest współzawodnictwo pomiędzy członkami grupy a jednostką, tym większa skłonność do identyfikowania się z grupą i odwrotnie (Czapów, 1980, s. 175).

Biorąc pod uwagę fakt, że zespół harcerski powinien odzwierciedlać nieformalną strukturę grupy rówieśniczej, można przypuszczać, że drużyna harcerska stanowić będzie w życiu zakładowym wychowanków poważną alternatywę dla „drugiego życia”.

BIBLIOGRAFIA

Czapów, Cz. (1980). *Wychowanie resocjalizujące*. Warszawa.

Debek, K. (1976). Jedno Życie. *Konkrety*, 51.

„Emeryt”. (1997). *Poprawczaki. Sztandar Młodych*, 45.

Działalność Drużyn „Nieprzetartego Szlaku”. (1993). *Harcerstwo*, 6.

Mikuła, L. (1995). *Harcerstwo resocjalizujące*, Witkowo.

Pawelczańska, A. (1964). *Przestępczość grup nieletnich*. Warszawa.

Sanok, M. (1978). Metody harcerskie w pracy resocjalizacyjnej zakładów poprawczych, *Harcerstwo*, 3.

Skorny, Z. (1997). *Proces socjalizacji dzieci i młodzieży*. Warszawa.

Szklarski, J. (1978). Harcerstwo i jego wpływ na proces resocjalizacji na przykładzie zakładów dla nieletnich województwa bydgoskiego. *Gazeta Prawnicza*, 11.

METODA HARCERSKA W ODDZIAŁYWANIACH ZAKŁADU POPRAWCZEGO

Słowa kluczowe: harcerstwo, wychowanie, resocjalizacja, metoda wychowawcza

Streszczenie: Przedmiotem troski wielu pokoleń pedagogów, oprócz metod wprowadzania w życie, jest także poszukiwanie sposobu na przywracanie społeczeństwu tych, którzy normy akceptowane społecznie odrzucili. Najbardziej zajmujące może okazać się resocjalizowanie nieletnich, którzy już na początku swego życia naznaczeni są niedostosowaniem. Pomocna w tym zadaniu okazuje się harcerska metoda wychowawcza. Okazuje się, że realizowana w warunkach zakładu poprawczego pozwala młodym ludziom na zmianę grupy odniesienia, a przez to powrót do społeczeństwa.

SCOUT METHOD IN YOUTH CUSTODY CENTER IMPACT

Keywords: scouts, upbringing, socializing, upbringing method

Abstract: Throughout the years, many generations of teachers and educators were concerned about bringing back to the communities these people, who were unaccepted. However, the most engaging thing is socializing adolescents who cannot adapt to social standards from the beginning of their lives. The helpful method in this case is scout upbringing method. It shows that implementing this method in youth custody centers gives young people the opportunity to change the reference group and right after that – back to the community.